

ТИПОЛОГІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ

©2018 МЕЛЬНИК О. Г., ГАНАС Л. М., НОДЖАК Л. С.

УДК 33 658.7

Мельник О. Г., Ганас Л. М., Ноджак Л. С. Типологія факторів впливу на виробничі запаси

Статтю присвячено виокремленню факторів впливу на виробничі запаси та їх типологізуванню за відповідними ознаками. Ґрунтовно досліджено сутність поняття «фактор» з точки зору управлінського, економічного, організаційного підходів. Запропоновано авторське трактування економічної категорії «фактори впливу на виробничі запаси». Виокремлено низку факторів впливу на виробничі запаси та систематизовано їх за відповідними типологічними ознаками. Типологія факторів впливу на виробничі запаси передбачає виокремлення виробничих, фінансових, кадрових, інфраструктурних, інформаційно-комунікаційних та управлінських факторів за змістовою ознакою. Це, на відміну від існуючих, конкретизує їх зміст і характер впливу з урахуванням особливостей функціонування виробничих підприємств. Надано коротку характеристику впливу кожного із факторів на виробничі запаси.

Ключові слова: виробничі запаси, фактор, фактори впливу на виробничі запаси, типологія, управління, виробничі підприємства.

Рис.: 1. **Бібл.:** 17.

Мельник Ольга Григорівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: olia_melnyk@ukr.net

Ганас Любов Миколаївна – кандидат економічних наук, асистент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: liubov.m.hanas@lpnu.ua

Ноджак Любов Степанівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: Luba_n@lp.edu.ua

УДК 33 658.7

Мельник О. Г., Ганас Л. М., Ноджак Л. С. Типология факторов влияния на производственные запасы

Статья посвящена выделению факторов влияния на производственные запасы и их типологии по соответствующим признакам. Основательно исследована сущность понятия «фактор» с точки зрения управленческого, экономического, организационного подходов. Предложена авторская трактовка экономической категории «факторы влияния на производственные запасы». Выделен ряд факторов влияния на производственные запасы, которые систематизированы по соответствующим типологическим признакам. Типология факторов влияния на производственные запасы предусматривает выделение финансовых, кадровых, производственных, инфраструктурных, информационно-коммуникационных и управленческих факторов по содержательной составляющей. В отличие от существующих типологий эта конкретизирует их содержание и характер воздействия с учетом особенностей функционирования производственных предприятий. Дана краткая характеристика влияния каждого из факторов на производственные запасы.

Ключевые слова: производственные запасы, фактор, факторы влияния на производственные запасы, типология, управление, производственные предприятия.

Рис.: 1. **Библ.:** 17.

Мельник Ольга Григорьевна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: olia_melnyk@ukr.net

Ганас Любовь Николаевна – кандидат экономических наук, ассистент кафедры внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: liubov.m.hanas@lpnu.ua

Ноджак Любовь Степановна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: Luba_n@lp.edu.ua

UDC 33 658.7

Melnyk O. H., Hanas L. M., Nodzhak L. S. The Typology of Factors of Influence on Production Stocks

The article is concerned with allocation of factors of influence on production stocks and their typology by the corresponding characteristics. The essence of the term of «factor» is thoroughly researched in terms of managerial, economic, organizational approaches. The author's own interpretation of the economic category of «factors of influence on production stocks» is proposed. A number of factors of influence on production stocks is allocated, which are systematized by the corresponding typological characteristics. The typology of factors of influence of the production reserves presupposes the allocation of financial, personnel, production, infrastructural, information-communication, and managerial factors by the content component. In contrast to the existing typologies, this one specifies their content and nature of the impact, taking account of the peculiarities of functioning of production enterprises. A brief description of the influence of each factor on the production stocks is provided.

Keywords: production stocks, factor, factors of influence on production stocks, typology, management, production enterprises.

Fig.: 1. **Bibl.:** 17.

Melnyk Olha H. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Foreign Trade and Customs Operations, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: olia_melnyk@ukr.net

Hanas Lyubov M. – PhD (Economics), Assistant of the Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: liubov.m.hanas@lpnu.ua

Nodzhak Lyubov S. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: Luba_n@lp.edu.ua

Важливе значення на підприємстві відіграють запаси, що є як чинником ефективного функціонування, так і елементом мобілізації фінансових ресурсів. Раціональне управління запасами дозволяє оптимально використовувати та не заморожувати фінансові ресурси, забезпечувати безперебійність та надійність діяльності. Вагомішого значення для виробничих підприємств набуває ефективне управління матеріалами, деталями, сировиною та іншими видами виробничих запасів. Проте для досягнення оптимальності при управлінні виробничими запасами слід врахувати багатофункціональність середовища функціонування, що впливає через низку факторів. Визначення та згрупування таких факторів забезпечує уникнення негативних наслідків їх дії. З огляду на зазначене постає проблема визначення комплексної сукупності факторів впливу на управління виробничими запасами та їх типологізування за окремими ознаками.

«Фактор» у перекладі з латинської мови – той, що здійснює, виробляє [12, с. 19]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови фактор трактується як умова та рушійну силу будь-якого процесу, явища, іншими словами, – чинник [2, с. 188]. З управлінської позиції фактор є елементом управління, врахування або регулювання якого є необхідною умовою прийняття ефективного управлінського рішення [5, с. 39]. З економічної точки зору поняття фактор має подвійне трактування. По-перше, це умова, яка забезпечує здійснення операції. По-друге, це потенційна сила, що є причиною зміни результату діяльності. З організаційного погляду фактор розглядають як рушійну силу, що здійснює вплив на виробничо-господарську діяльність організації та стимулює отримання певного рівня результату [4, с. 103].

Фактори впливу на виробничі запаси – це певні сили або умови, що здійснюють вплив позитивного або негативного характеру із зовнішнього або внутрішнього середовища на процес формування, утримання та використання виробничих запасів.

Дослідження факторів впливу на запаси та виробничі запаси проводили такі науковці, як І. Білик, М. Василевський, О. Дейнега, І. Дзьобко, М. Довба, О. Костюк, Є. Крикавський, С. Кубів, С. Леонова, П. Малолепші, В. Марцин, О. Мних, С. Нікшич, С. Огієнко, М. Окландер, І. Петецький, О. Попко, І. Риківанова, Н. Савіна, Л. Сопільник, Н. Чернописька, С. Чучмарьова, Л. Юрченко, Л. Якимишин, Л. Янковська, О. Яремко та інші.

В. С. Марцин ідентифікував фактори впливу на розмір і швидкість товарообороту запасів, поділивши їх на *зовнішні* (співвідношення попиту та пропозиції, ритмічність і стійкість споживання деяких товарів, ритмічність виробництва окремих товарів) та *внутрішні фактори* (розташування підприємства, спеціалізація підприємства, обсяг і структура товарообороту, площа торгівельного приміщення, форма

обслуговування покупців, організування завезення товарів та їх частка, організація комерційної роботи, стан складського господарства, стан фінансового забезпечення підприємства) [7, с. 143–147]. Такі фактори, як попит і пропозиція, виробництво, спеціалізація діяльності, стан складського господарства та фінансового забезпечення чинять вплив на процес управління запасами.

Важливим елементом управління запасами є складське господарство. С. О. Огієнко та І. П. Дзьобко до ключових чинників, що впливають на логістичні процеси, відносять якість складського сервісу та задоволення споживачів, інвестиції, логістичні витрати, тривалість логістичних циклів, продуктивність [8, с. 80].

І. Білик, М. Василевський, О. Дейнега, М. Довба, О. Костюк, Є. Крикавський, С. Кубів, С. Леонова, П. Малолепші, О. Мних, С. Нікшич, І. Петецький, О. Попко, І. Риківанова, Н. Савіна, Л. Сопільник, Н. Чернописька, Л. Юрченко, Л. Якимишин, Л. Янковська виокремлюють чинники, що зумовлюють нагромадження запасів, до яких відносять: економію під час закупівлі та виробництва, економію під час транспортування, страхування відхилень від плану (прогнозу), спекулятивні причини, обсяги сезонного попиту та пропозиції, підтримування закупівлі і виробництва [1, с. 56–57]. Вказані чинники впливають на формування запасів та є стимулами їх створення, вони чинять значний вплив під час планування запасів.

О. Р. Яремко розробила організаційно-економічні умови ефективного управління матеріальними ресурсами та їх запасами, поділяючи такі умови на *державні* (нормативно-правова база, розробка комплексних програм із ресурсозбереження, матеріальний сировинний баланс, пряма та непряма фінансова підтримка, імідж управління), *ринкові* (привабливість ринку, інтенсивність конкуренції, форми матеріально-технічного забезпечення, ступінь насиченості, канали просування, закономірні ризики, торгові бар'єри), *внутрішньогосподарські умови* (правова форма, організаційна структура управління, стан нормативного господарства, організаційна структура виробництва та споживання, обсяг виробництва, маркетингова стратегія, технічний, технологічний рівень і якість, зниження витрат виробництва й обігу, організація обліку, аналізу, регулювання та контролювання витрат, стимулювання ресурсозбереження, вибір форм постачання, складське господарство, оптимізація запасів, конкурентоспроможність, планування та прогнозування ресурсозбереження, використання відходів виробництва і вторинних ресурсів) [17, с. 4–5]. Фактор трактується як умова та рушійна сила, що в окремих випадках є тотожними поняттями, тому низка виділених умов є факторами впливу на управління запасами, а саме: державні, ринкові умови (конкуренти, постачальники та динаміка по-

питу і пропозиції) та внутрішньогосподарські умови (обсяги виробництва, зменшення витрат, пов'язаних із запасами, облікова система запасів та ін.).

Основні фактори, що впливають на політику формування запасів (характеристика товарного асортименту, кількість покупців, робота транспорту, стан виробництва, дії конкурентів), виділив М. А. Окландер [9, с. 113]. Перелічені фактори значною мірою стосуються товарних запасів та не відображають усього спектра впливів на управління запасами загалом.

Кон'юнктуру споживчого ринку, стан конкуренції на ринку товарних ресурсів, стан дисципліни постачань, рівень інфляції В. А. Тупчій зараховує до факторів зовнішнього середовища, що впливають на запаси товарів і сировини. До внутрішніх факторів впливу науковець відніс: організацію комерційної роботи, спеціалізацію підприємства, рівень організації та частоту поповнення товарів і сировини, розташування підприємства, фізико-хімічні властивості товарів та сировини, рівень організації складського господарства, площі торгівельних приміщень, форму обслуговування, особливість і сезонність виробництва та споживання підприємствами галузі продукції, стан фінансового забезпечення підприємства, обсяг і структуру загального товарообороту і товарообороту власної продукції [13, с. 6]. До перелічених факторів зовнішнього середовища обов'язково слід віднести постачальників, конкурентів тощо, а серед внутрішніх факторів виокремити цілі формування запасів, інші види ресурсів (матеріальні, сировинні, трудові ресурси), структуру запасів, номенклатуру та асортимент продукції та ін.

Ж. В. Семчук, А. І. Третьякова, С. Й. Чучмарьова виокремили два основні чинники ефективності управління запасами: раціональне ведення складського господарства та систематичний і всебічний облік запасів [11, с. 324]. Поняття «фактор» і «чинник» мають синонімічне значення, проте на управління запасами, окрім названих авторами факторів, впливає ціла низка інших.

Багато науковців типологізують фактори за різноманітними ознаками, проте низка авторів поділяють їх за середовищем виникнення на зовнішні та внутрішні. До таких авторів належать: В. Сисоєв, О. Кузьмін, О. Мельник, О. Посилкіна, Р. Сагайдак-Нікітюк, Г. Загорій, А. Шевців, І. Петецький, В. Тупчій, В. Марцин [4, с. 31–39; 7, с. 170–171; 10, с. 484; 12, с. 22–26; 13, с. 6; 15, с. 143–147; 16].

На основі проаналізованого матеріалу слід відзначити, що на сьогодні немає розробленого комплексного переліку факторів впливу на виробничі запаси, що зумовлює загрозу неефективного управління ними. Урахування домінуючих факторів при управлінні запасами забезпечує визначення оптимального рівня запасів на підприємстві, зниження витрат на управління ними, раціональний розподіл та економію фінансових ресурсів тощо.

Виокремлюючи фактори впливу на виробничі запаси, слід їх типологізувати за певними ознаками: напрямом впливу, характером впливу, періодом дії, відношенням до функцій управління виробничими запасами тощо. Типологію факторів впливу на виробничі запаси підприємства наведено на *рис. 1*.

Отже, на підставі вивчення літературних джерел [1, с. 56–57; 3, с. 42–44; 4, с. 32–39; 6, с. 190–191; 7, с. 170–171; 8, с. 80; 9, с. 113; 10, с. 484; 11, с. 324; 12, с. 22–26; 13, с. 6; 14; 15, с. 143–147], до факторів впливу на виробничі запаси *за напрямом впливу* слід віднести фактори внутрішнього та зовнішнього середовища (прямої та непрямої дії) (див. *рис. 1*). Внутрішніми факторами впливу *прямої дії* на виробничі запаси є:

- ✦ цілі формування виробничих запасів;
- ✦ особливості побудови складського господарства та місткість складських площ;
- ✦ працівники, пов'язані із виробничими запасами;
- ✦ доступні кошти;
- ✦ виробничий цикл і програма;
- ✦ особливості виробничого процесу;
- ✦ номенклатура та асортимент продукції;
- ✦ вартість формування та утримання виробничих запасів.

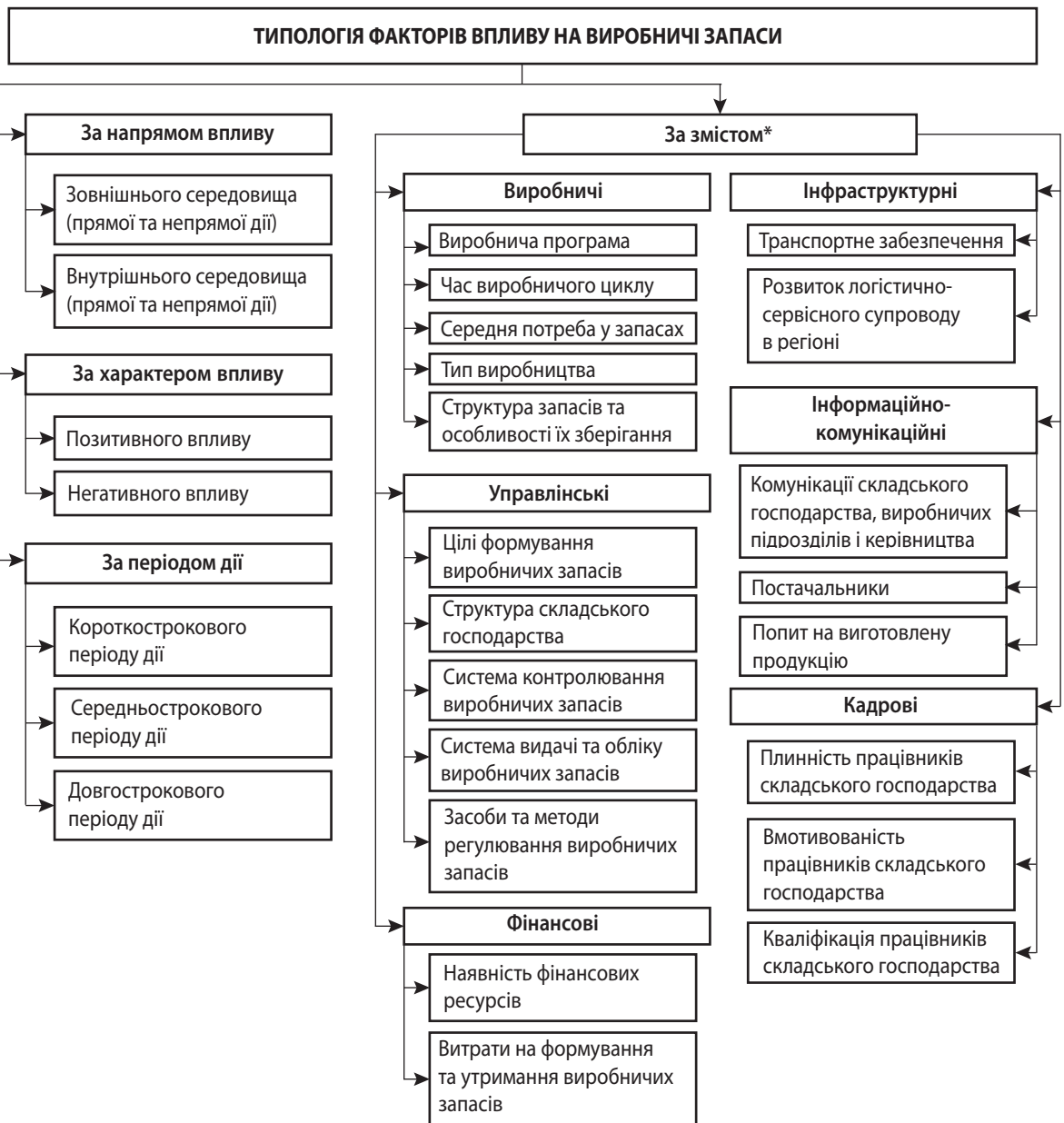
До внутрішніх факторів впливу *непрямої дії* на виробничі запаси відносимо цілі, технологію, завдання, працівників, структуру та ресурси, що прямо впливають на підприємство та опосередковано чинять вплив на виробничі запаси.

Факторами впливу на виробничі запаси зовнішнього середовища *прямої дії* є:

- ✦ постачальники виробничих запасів;
- ✦ організації-сусіди;
- ✦ інфраструктура.

До факторів зовнішнього середовища *непрямої дії* належать: споживачі, конкуренти, законодавство, науково-технічний прогрес та рівень техніки і технології, стан економіки, політичні обставини, міжнародні події, міжнародне оточення, особливості міжнародних економічних відносин та економічних відносин всередині країни.

За змістом фактори впливу на виробничі запаси поділено на: *виробничі* (виробнича програма, час виробничого циклу, середня потреба в запасах, тип виробництва, структура запасів та особливості їх зберігання), *фінансові* (наявність фінансових ресурсів, витрати на формування та утримання виробничих запасів), *кадрові* (плинність працівників складського господарства, вмотивованість працівників складського господарства, кваліфікація працівників складського господарства), *інфраструктурні* (транспортне забезпечення, розвиток логістично-сервісного супроводу в регіоні), *інформаційно-комунікаційні* (комунікації складського господарства, виробничих підрозділів та

Примітка: * – ознака і типи факторів, запропоновані авторами.

Рис. 1. Типологія факторів впливу на виробничі запаси

Джерело: удосконалено авторами на основі [1; 3; 4; 6–15].

керівництва, постачальники, попит на виготовлену продукцію) та *управлінські фактори* (цілі формування виробничих запасів, структура складського господарства, система контролювання виробничих запасів, система видачі та обліку виробничих запасів, засоби та методи регулювання виробничих запасів).

Фактори внутрішнього середовища *прямої дії*:

1. *Цілі формування виробничих запасів* (цілями формування виробничих запасів на підприємстві можуть бути: страхування ризиків відсутності або невчасності постачання виробничих запасів, підвищення цін на матеріальні ресурси, коливання пропозиції виробничих запасів тощо). У такому випадку створюють страхові, спекулятивні, тактичні виробничі запаси тощо.

2. *Особливість побудови складського господарства та місткість складів*. Якщо на підприємстві є власні місткі склади виробничих запасів, це сприяє формуванню виробничих запасів, якщо немає – це ускладнює їх формування. Також розглядається наявність орендних складів та підприємств, що надають такі послуги. Правильно сформована структура складського господарства (розміщення складів, місткість приміщень, підпорядкування, взаємозв'язки із відділами) забезпечить швидке реагування на потребу підприємства у виробничих ресурсах, їх надходження на підприємство та безпосередньо у процес виробництва.

3. *Діяльність працівників, пов'язаних із виробничими запасами*, передбачає формування виробничих запасів на підприємстві, їх складування, облік та

передавання у виробничий процес. Належне виконання працівниками своїх обов'язків забезпечить наявність необхідних матеріальних ресурсів для виробництва в потрібний момент у необхідній кількості.

4. *Доступні підприємству кошти.* Наявність доступних коштів надасть підприємству можливість формувати виробничі запаси в необхідному обсязі. Їх відсутність зумовлює пошук шляхів фінансування замовлень виробничих запасів, зменшення обсягів придбання тощо.

5. *Виробничий цикл.* Характеризується тривалістю та структурою, впливає на час перебування виробничих запасів на підприємстві та їхнє місце в процесі переробки.

6. *Особливості виробничого процесу.* Для забезпечення безперервності та безперебійності виробничого процесу потрібна наявність виробничих ресурсів. Їх відсутність зумовлює простої, що призводить до значних втрат для підприємства, які пов'язані із відновленням виробничого процесу та можливістю випуску продукції протягом часу простоювання.

7. *Виробнича програма* визначає планові обсяги виробництва продукції, необхідну кількість матеріальних ресурсів, що впливає на обсяги замовлень виробничих запасів, їх структуру, час зберігання тощо.

8. *Номенклатура і асортимент продукції.* Чим більші номенклатура та асортимент виготовлення продукції підприємствами, тим різноманітніша структура виробничих запасів підприємств.

9. *Вартість формування та утримання виробничих запасів.* При формуванні виробничих запасів підприємство враховує витрати їх зберігання (вартість утримання складських приміщень, витрати на заробітну плату обслуговуючого персоналу тощо), порівнює такі витрати із витратами на замовлення та доставку виробничих запасів точно згідно із виробництвом.

Фактори внутрішнього середовища *непрямої дії:*

1. *Цілі підприємства.* Якщо цілями підприємства є збільшення обсягу виробництва, реорганізація підприємства, диверсифікація діяльності тощо, то, відповідно, це впливає на збільшення чи зменшення обсягу виробничих запасів та на зміну їх структури.

2. *Завдання.* Збільшення обсягу продукції, виготовлення продукції в обумовлений термін або позапланове виробництво, диверсифікація діяльності тощо зумовлюють формування відповідних видів виробничих запасів та коригування їх обсягу.

3. *Технологія.* Має значний вплив на формування виробничих запасів підприємства, адже масово-потоківі технології потребують застосування інших систем управління виробничими запасами та інших обсягів формування виробничих запасів порівняно із дрібносерійною або індивідуальною технологіями виробництва.

4. *Працівники.* Якісне виконання професійних обов'язків працівниками забезпечить цільове вико-

ристання ресурсів, у тому числі й виробничих запасів, їх оптимальне формування, надходження, ефективне використання (уникнення браку), контролювання, регулювання недоліків тощо.

5. *Організаційна структура управління підприємства* відображає рівні управління, підпорядкування, визначає види робіт підрозділів, служб і складського господарства зокрема.

6. *Ресурси.* Наявність ресурсів забезпечує належне функціонування підприємства. Відсутність будь-якого із видів ресурсів зумовлює пошук шляхів поповнення ресурсної бази. Виробничі запаси є частиною матеріальних ресурсів.

Фактори зовнішнього середовища *прямої дії:*

1. *Постачальники.* Рівень виробничої діяльності підприємства значною мірою залежить від своєчасності постачання виробничих запасів, їх належної якості тощо. Тому чималу роль у процесі управління запасами відіграють постачальники.

2. *Інфраструктура.* Наявність в інфраструктурі якісного сполучення, розвиненого складського господарства, надійних постачальників виробничих запасів, близькість із сировиною забезпечує оперативне постачання виробничих запасів, їх належне зберігання та необхідну кількість.

3. *Організації-сусіди.* Ефективна співпраця з організаціями, що знаходяться поблизу підприємства та використовують ті ж самі ресурси, склади, або наявність поблизу постачальників створює сприятливі умови в процесі управління запасами (поповнення запасів, їх зберігання), знижує витрати на утримання запасів, зменшує обсяги їх поповнення.

Фактори зовнішнього середовища *непрямої дії:*

1. *Споживачі.* При виробництві товарів враховуються смаки споживачів, очікуваний попит, що впливає на виробничу програму та, відповідно, на формування відповідних виробничих запасів.

2. *Конкуренти.* Здійснюють тиск на підприємство шляхом переманювання постачальників, перешкоджання постачанню запасів, змушують вибирати оптимальну систему управління виробничими запасами (таку систему, при якій фінансові ресурси акумулювались би не лише в запаси, але й розподілялись за всіма напрямками діяльності та підтримували конкурентоспроможність підприємства на належному рівні) тощо.

3. *Законодавство.* Законодавство може як стимулювати накопичення виробничих запасів, так і зумовлювати їх зменшення або впливати опосередковано на формування виробничих запасів. Наприклад, заборона імпорту матеріальних ресурсів, що використовує підприємство при виготовленні продукції, стимулює їх накопичення підприємством.

4. *Науково-технічний прогрес та рівень техніки і технології.* Науково-технічний прогрес стимулює розвиток новітніх технологій, вдосконалює організацію виробництва (пришвидшує потік інформаційно-

го забезпечення, оборотність засобів виробництва, ресурсів тощо), зумовляє розроблення новітніх моделей технічного забезпечення, що вдосконалює систему управління, у тому числі й виробничих запасів (зменшуються витрати на їх утримання, вдосконалюються системи поповнення, використання та зберігання виробничих запасів).

5. *Міжнародні події та міжнародне оточення.* Якщо постачання виробничих запасів здійснюється з-за кордону, то цей фактор має вагоме значення в контексті можливості постачання виробничих запасів з іноземних держав, часу доставки тощо. Міжнародні події та особливості міжнародних економічних відносин формують клімат для діяльності підприємств. Якщо виникають бар'єри між країнами, тоді ці процеси ускладнюються та здійснюється негативний вплив на діяльність підприємства, у тому числі й на управління запасами. Міжнародне оточення впливає на процеси діяльності підприємства опосередковано, через низку факторів макро- та мікрорівня.

6. *Стан економіки.* Стабільність економіки позитивно впливає на діяльність підприємства, тоді як дестабілізація породжує кризи різних масштабів, що чинить вплив на підприємства шляхом призупинення їх діяльності та банкрутства, що також впливає і на формування та накопичення виробничих запасів. Політичні обставини в країні можуть дестабілізувати економіку, що негативно впливатиме на розвиток підприємства та його процеси.

За характером і періодом впливу будь-який із факторів може мати як позитивний або негативний вплив, так і коротко-, середньо- або довгостроковий вплив. Це зумовлено особливістю функціонування кожного із підприємств, результативністю фактора тощо.

До виробничих факторів впливу відносимо: виробничу програму, час виробничого циклу, середню потребу в запасах, тип виробництва, структуру запасів та особливості їх зберігання. Цілі формування виробничих запасів, структура складського господарства, система контролювання виробничих запасів, система видачі та обліку виробничих запасів, засоби та методи регулювання виробничих запасів слід зарахувати до управлінських факторів впливу на виробничі запаси. *Фінансовими факторами* впливу на виробничі запаси є наявність фінансових ресурсів, витрати на формування та утримання виробничих запасів. До *інфраструктурних факторів* впливу відносимо транспортне забезпечення, розвиток логістично-сервісного супроводу в регіоні. Комунікації складського господарства, виробничих підрозділів та керівництва, постачальники, плінність працівників складського господарства, вмотивованість працівників складського господарства зараховуємо до *інформаційно-комунікаційних факторів* впливу на виробничі запаси.

Виробнича програма надає кількісні орієнтири при плануванні обсягу запасів відповідно до виробничого процесу протягом періоду виробництва. Середня потреба у виробничих запасах коригує формування обсягів виробничих запасів відповідно до їх використання в базовому періоді. Час виробничого циклу встановлює часові орієнтири при формуванні поточних виробничих запасів. Скорочення або сповільнення циклу зумовлює нераціональне накопичення виробничих запасів. Масовий тип виробництва передбачає накопичення виробничих запасів та їх постійне перебування на підприємстві. При серійному типі виробництва обсяги виробничих запасів можуть періодично накопичуватися на підприємстві. Одиночний тип виробництва надасть можливість накопичувати виробничі запаси під конкретне виробництво продукції. Структура виробничих запасів та терміни їх зберігання визначають період зберігання виробничих запасів, якщо термін придатності є тривалим, а склад згрупованим – це полегшує складування, зберігання виробничих запасів тощо. Нетривалі терміни зберігання зумовлюють псування виробничих запасів, вимагають спеціальних умов для їх зберігання та ускладнюють процес планування.

Цілі формування виробничих запасів забезпечують цільове накопичення виробничих запасів. Неправильно поставлені цілі зумовлюють формування нераціональних обсягів запасів. Структура складського господарства чинить вплив на процес складування продукції, створюючи певні перешкоди (відсутність відповідних приміщень, нераціональність розташування тощо) або, навпаки, покращуючи процес складування. Система видачі та обліку запасів надає інформацію про наявність запасів, необхідну для їх контролювання (фіксує усі надходження, видатки запасів, витрати на їх придбання тощо).

Існує дві системи обліку запасів – системи періодичного та постійного обліку запасів. Система постійного обліку надає інформацію стосовно запасів у будь-який момент на основі розрахунків, тоді як система періодичного обліку запасів відображає обсяг запасів у кінці та на початку періоду на основі проведення інвентаризації залишків. Система контролювання виробничих запасів передбачає визначення недоліків при формуванні, зберіганні та використанні виробничих запасів. Якщо ця система передбачає грамотне встановлення норм, критеріїв, інструментів, рівня централізації, то в результаті отримаємо ідентифікування недоліків у цій сфері. Засоби та методи усунення таких недоліків служать інструментарієм при регулюванні запасів.

Наявність фінансових ресурсів забезпечує можливість формування виробничих запасів у повному обсязі відповідно до потреб або обмежує заплановане поповнення запасів, зумовлює їх відсутність та затримання замовлення. Витрати на формування та

утримання виробничих запасів визначають обсяги необхідних коштів при здійсненні замовлення виробничих запасів та їх утриманні.

Транспортне забезпечення пришвидшує період доставки запасів, надає можливість регулювати їх обсяги та частоту поповнення. Наявність альтернативних видів транспорту дозволяє вибирати між часом та вартістю постачання, їх відсутність створює залежність від наявного. Розвиток логістично-сервісного супроводу в регіоні надасть можливість використовувати послуги логістичних компаній, орендувати склади, здійснювати спільне постачання тощо. При високому рівні розвитку логістично-транспортного забезпечення підприємство може використовувати метод формування, поповнення та використання виробничих запасів «точно своєчасно». Нерозвинене логістично-сервісне обслуговування передбачає, що всіма питаннями постачання та зберігання виробничих запасів підприємство буде займатися самостійно.

Попит на виготовлену продукцію коригує обсяги виготовлення продукції та формування виробничих запасів відповідно до ринкового споживання. Значні коливання попиту дисфункціонально впливають на процеси виробництва та накопичення виробничих запасів. Постачальники узалежнюють підприємства своєчасністю поставок запасів, їх належною якістю, доступністю цін тощо. Високий рівень комунікацій складського господарства, виробничих підрозділів та керівництва надасть можливість здійснювати обмін інформацією, що передбачає ефективне та оперативне реагування на ситуацію.

Вмотивованість працівників складського господарства покращує виконання працівниками своєї роботи. Тоді як плінність працівників складського господарства негативно впливає на його роботу, адже зумовлює необхідність навчання нового персоналу та період його адаптування на займаній посаді, що доволі часто супроводжується виробничими помилками. Кваліфіковані працівники виконують свою роботу якісно та без помилок, що позитивно відображається на роботі складського господарства.

ВИСНОВКИ

Ураховуючи напрацювання науковців та досвід діяльності виробничих підприємств, сформовано типологію та змістове наповнення факторів впливу на виробничі запаси, яка охоплює фактори за такими типологічними ознаками:

- ✦ напрям впливу (зовнішнього та внутрішнього (прямої та непрямої дії) середовища);
- ✦ характер впливу (позитивного та негативно-го впливу);
- ✦ період дії (коротко-, середньо- та довгострокового впливу);
- ✦ зміст (виробничі (виробнича програма, час виробничого циклу, середня потреба в за-

пах, тип виробництва, структура запасів та особливості їх зберігання);

- ✦ фінансові (наявність фінансових ресурсів, витрати на формування та утримання виробничих запасів);
- ✦ кадрові (плінність працівників складського господарства, вмотивованість працівників складського господарства, кваліфікація працівників складського господарства);
- ✦ інфраструктурні (транспортне забезпечення, розвиток логістично-сервісного супроводу в регіоні);
- ✦ інформаційно-комунікаційні (комунікації складського господарства, виробничих підрозділів та керівництва, постачальники, попит на виготовлену продукцію);
- ✦ управлінські (цілі формування виробничих запасів, структура складського господарства, система контролювання виробничих запасів, система видачі та обліку виробничих запасів, засоби та методи регулювання виробничих запасів).

Запропонована типологія факторів конкретизує їх зміст і характер впливу. Врахування факторів впливу на виробничі запаси за змістом дозволяє підприємству уникнути помилок, покращити результати діяльності та забезпечує комплексне врахування усіх позитивних і негативних умов. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка логістичних систем : кол. монографія / М. Василевський, І. Білик, О. Дейнега та ін. ; за наук. ред. Є. Криківського та С. Кубіва. Львів : Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2008. 596 с.
2. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова / за ред. А. П. Загнітко, І. А. Щукіна. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.
3. Гончар Л. А., М'ячин В. Г., Мазур В. М., Титаренко Л. Д. Комерційна логістика: аспекти теорії та практики : монографія. Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2010. 188 с.
4. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посіб. 3-тє вид. доп. і перероб. Львів : Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+», 2007. 352 с.
5. Лукичева Л. И., Егорычев Д. Н. Управленческие решения / под ред. Ю. П. Анискина. 3-е изд., стер. М. : ОМЕГА-Л, 2008. 383 с.
6. Малярець Л. М., Матвієнко-Біляєва Г. Л. Формалізація задач у контролінгу логістичної діяльності підприємства : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. 228 с.
7. Марцин В. С. Економіка торгівлі : підручник. Київ : Знання, 2006. 402 с.
8. Огієнко С. О., Дзьобко І. П. Логістика : навч. посіб. Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. 96 с.
9. Окландер М. А. Логістика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 346 с.
10. Логістичний менеджмент фармацевтичного виробництва : монографія Посилкіна О. В., Сагайдак-Нікітюк Р. В., Загорій Г. В. та ін. Харків : Золоті сторінки, 2011. 772 с.

11. Семчук Ж. В., Третякова Л. І., Чучмарьова С. Й. Логістичний підхід до організації складування запасних частин на промисловому підприємстві. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, 2010. № 669. С. 322–327.

12. Сисоєв В. В. Механізм логістичного управління матеріально-технічним забезпеченням інститутів сектору безпеки держави: теорія, методологія та моделювання : монографія. Харків : ХНЕУ, 2011. 312 с.

13. Тупчий В. А. Управління запасами сировини та товарів в підприємствах ресторанного господарства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05. Харків, 2006. 18 с.

14. Федак Л. М. Фактори впливу на управління запасами: сутність та класифікація. *Логістика: теорія та практика*. 2012. № 1 (2). С. 204–213.

15. Шевців Л. Ю., Петецький І. І. Логістичні витрати підприємства: формування та оцінювання : монографія. Львів : Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2011. 244 с.

16. Шевців Л. Ю. Оцінювання та планування логістичних витрат машинобудівних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Львів, 2009. 23 с.

17. Яремко О. Р. Управління матеріальними ресурсами та їх запасами : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Харків, 1997. 17 с.

REFERENCES

Fedak, L. M. "Faktory vplyvu na upravlinnia zapasamy: sutnist ta klasyfikatsiia" [Factors influencing inventory management: nature and classification]. *Lohistyka: teoriia ta praktyka*, no. 1 (2) (2012): 204-213.

Honchar, L. A. et al. *Komertsiiina lohistyka: aspekty teorii ta praktyky* [Commercial logistics: aspects of theory and practice]. Dnipropetrovsk: Vyd-vo DUEP, 2010.

Kuzmin, O. Ye., and Melnyk, O. H. *Teoretychni ta prykladnizasady menedzhmentu* [Theoretical and applied principles of management]. Lviv: Informatsiino-vydavnychiy tsentr «INTELEKT+», 2007.

Lukicheva, L. I., and Yegorychev, D. N. *Upravlencheskiye resheniya* [Management decisions]. Moscow: OMEGA-L, 2008.

Maliarets, L. M., and Matviienko-Biliaieva, H. L. *Formalizatsiia zadach u kontrolinhu lohistychnoi diialnosti pidpriemstva* [Formalization of tasks in controlling the logistic activity of the enterprise]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU, 2010.

Martsyn, V. S. *Ekonomika torhivli* [Trade Economy]. Kyiv: Znannia, 2006.

Ohienko, S. O., and Dzyobko, I. P. *Lohistyka* [Logistics]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU, 2009.

Oklander, M. A. *Lohistyka* [Logistics]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2008.

Posylkina, O. V. et al. *Lohistychnyi menedzhment farmatsevtichnoho vyrobnytstva* [Logistic management of pharmaceutical production]. Kharkiv: Zoloti storinky, 2011.

Semchuk, Zh. V., Tretiakova, L. I., and Chuchmaryova, S. I. "Lohistychnyi pidkhdid do orhanizatsii skladuvannia zapasnykh chastyn na promyslovomu pidpriemstvi" [Logistic approach to the organization of spare parts storage at an industrial plant]. *Visnyk NU «Lvivska politekhnikha». Seriia : Lohistyka*, no. 669 (2010): 322-327.

Shevtsiv, L. Yu. "Otsiniuvannia ta planuvannia lohistychnykh vytrat mashynobudivnykh pidpriemstv" [Assessment and planning of logistics costs of machine-building enterprises]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04*, 2009.

Shevtsiv, L. Yu., and Petetskyi, I. I. *Lohistychni vytraty pidpriemstva: formuvannia ta otsiniuvannia* [Logistics costs of the enterprise: formation and evaluation]. Lviv: Vyd-vo NU «Lvivska politekhnikha», 2011.

Sysoiev, V. V. *Mekhanizm lohistychnoho upravlinnia materialno-tekhnychnym zabezpechenniam instytutiv sektoru bezpeky derzhavy: teoriia, metodolohiia ta modeliuvannia* [Mechanism of logistic management of material and technical support of institutes of the state security sector: theory, methodology and modeling]. Kharkiv: KhNEU, 2011.

Tupchii, V. A. "Upravlinnia zapasamy syrovyny ta tovariv v pidpriemstvakh restoranno ho gospodarstva" [Management of stocks of raw materials and goods in enterprises of restaurant industry]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.07.05*, 2006.

Vasylevskyi, M. et al. *Ekonomika lohistychnykh system* [Economics of logistics systems]. Lviv: Vyd-vo NU «Lvivska politekhnikha», 2008.

Velykyi tlumachnyi slovnyk. Suchasna ukrainska mova [Great explanatory dictionary. Modern Ukrainian language]. Donetsk: TOV VKF «BAO», 2008.

Yaremko, O. R. "Upravlinnia materialnyimi resursamy ta yikh zapasamy" [Management of material resources and their reserves]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.01*, 1997.